

Almanac de Interlingua

Numero 53 – Maio 2014

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Canto in Interlingua

Interlingua,
le lingua inter nos
idioma le qual
comprende vos

Le lingua de scientia
e de cultura
chat, conversation
e litteratura

Communication sin frontieras
isto es le nove era
Multe gente me comprende
esque isto te surprende?
No!

Su grammatica es
minimal
facile ma non simple,
totalmente natural

Illo es
le clave cultural
a tote le mundo
occidental

Communication sin frontieras
isto es le nove era
Multe gente me comprende
esque isto te surprende?
No!

Interlingua
facilita studiar
le linguas romanic e
rapidemente progressar
in studios etymologic

del moderne idiomas
e lor radices classic:
sempiterne parolas

Communication sin frontieras
isto es le nove era
Multe gente me comprende
esque isto te surprinde?
No!

Canto in Interlingua es un inter plure textos poetic create per le interlinguista Marcus Scriptor e exposite in su blog *Poemas e pensatas*, in le adresse <http://poemasepensatas.blogspot.com.br/>.

Un systema binari polynesian

Le genial mathematico Gottfried Leibniz (1646-1716) non es le prime qui inventava le systema binari usate in nostre computatores e telephonos. Le nativos de Mangareva, un insula de Polynesia, esseva alcun centennios plus rapide. Illes non intendeva inventar le informatica, certo, ma notava que le systema decimal heredate de lor ancestres essera inconvenient pro le calculos in mercato. Assi, illes accresceva un methodo que facilita le operationes le plus commun.

Anque Leibniz argumentava que su systema simplificava le computos, ma nulle persona voleva ascoltar le. Le germano se inspirava in le *I Ching* chinese, illo proprie un systema con 3 mille annos de existentia, dunque anterior al invention polynesian. Andrea Bender e Sieghard Beller, del departamento de scientia psychosocial del Universitate de Bergen, in Norvegia, monstra que le habitantes de Mangareva inventava lor systema non solo pro contar pisces, fructos, cocos e octopodes in lor transactiones, ma developpava un arithmetica binari que merita le approbation de Leibniz per su simplicitate e naturalitate. Le autores crede que lor travalio revela que le cerebro human es naturalmente capace pro le mathematica avantiata. Le resultatatos esseva publicate in le revista *Proceedings of the National Academy of Science*.

Comprender le discoperta demanda un revision superficial del algebra elementar. Le systema decimal a que nos es habituate – le plus commun inter le culturas human – implica le potentias de 10 secundo le position de cata cifra: in 725, on subintende que 5 es multiplicata per 10^0 , que 2 es multiplicata per 10^1 , e que 7 es multiplicata per 10^2 . In un systema binari il non ha que duo symbolos,

conventionalmente representate per 0 e 1 (in le computatores illos es duo status de magnetisation), dunque le position del cifra subintende su multiplication per un potentia de 2: in 101, le 1 al dextra es multiplicata per 2^0 , le 0 central per 2^1 e le 1 al sinistra per 2^2 , dunque iste numero binari equivale al decimal 5.

Bender e Beller discoperiva nulle pergameno polynesian densemente coperte per zeros e unes, e minus ancora un banda perforate. Lo que illes faceva es analysar le idioma de Mangareva, un inter centos de linguas del familia austronesian parlate in insulas del Pacifico, in contexto del modo de vita traditional, del characteristics del benes de consumo le plus appreciate e del transactiones commercial, offertas, festas e altere activitates. Iste modo de vita es in accelerate processo de extinction, e con illo se va tamben le systema arithmetic e le proprie lingua del mangareveses, de que resta solmente sex centos parlantes in le insula.

Un indicio del uso del potentias de 2 in le commercio es le valores (*tauga*) associate al benes le plus valorate localmente: tortuca (1 tauga), pisce (2 tauga), coco (4 tauga) e octopode (8 tauga). Altere producto valorose es le fructo-pan (*Artocarpus altilis*). Los de qualitate inferior vale como un coco, ma le meliores vale equal que un octopode.

Altere angulo secundo le qual le mesme potentias appare, ben que in combination con le systema decimal, es le parolas numeral de uso plus sovente: *takau* (10), *paua* (20), *tataua* (40) e *varu* (80). Le altere decenas non se expressa per parolas nove, ma per combinationes de iste numerales.

Un avantage de iste systema es facilitar le operationes arithmetic fundamental. In le systema decimal, le summa mental demanda le memorisation de plus que cinquanta combinationes (p.ex. $4+7=11$). In le methodo mangarevese, il suffice de saper que cata unitate duplica le unitate anterior. Il es, in essentia, le mesme argumento que Leibniz usava. E nos continua a usar le digitos pro contar...

Adaptate de *Um sistema binário inventado na Polinésia séculos antes de Leibniz*, per Javier Sampedro, publicate le 16 decembre 2013 in le edition brasilian del jornal espaniol *El País*. Le articulo esseva compartite per Aender dos Santos in Facebook e attraheva le attention del editor.

Correlationes linguistic

Ambe le linguas romanic e germanic pertine al familia linguistic indoeuropee. Per illo, il es natural que illos comparti un serie de characteristics. Lo que non es tanto obvie es le correlation un a un que existe inter le linguas de cata gruppo, sia in questiones de natura linguistic o in themas historic e sociologic. Il sembla que le evolution de iste idiomas se dava al pares tanto intra Europa como in terras ultramarin. Vide le comparationes in basso.

Espaniol e nederlandese

Linguas de apprentissage facile, con un orthographia simple e con certe tractos ben characteristic – in espaniol **ñ, ie, ue**; in nederlandese **aa, ij, eeuw**. Ben que numerose, lor dialectos non obsta le intercomprehension e pote gruppar se sub non plus que duo o tres denominationes geographicamente ben definite. In consequentia, ambe idiomas conserva un norma graphic official unificate, lo que permette le ample circulation de lor ric litteratura.

Francese e inglese

Con un orthographia altemente etymologic, ambe linguas comparti un vocabulario latin medieval e un grammatica assatis simplicite in comparation a lor fratres, specialmente con relation al conjugation del verbos. Le scriptura ha aspectu chaotic al oculos estranier, valorisante plus le traditiones litterari que le vinculo inter symbolos e sonos. Le diphthongos graphic es abundante – in francese **ai, oi, ui**; in inglese **ea, oa, oo** – e le sonos vocalic pare nunquam coincidir con le cinque vocales classic latin. Le ricchezza vocabular es notabile, permittente un expression precise e subtil, in parte gratias al inventivitate de lor proprie poetas e, per que non, del spirito progressista de lor parlantes. Le incorporation de parolas de origines multo diverse los da un aere de lingua franca e attesta le historia culturalmente ric del populos qui los parla. Le sonoritate es marcante, al mesme tempore poetic e informal.

Galleoportugese e danonorvegiano

In ambe casos, le publico se ha habituate a tractar los como linguas divise e irreconciliabile – on parlara de galleciano, portugese e brasiliano; o de danese, bokmål e nynorsk. Linguisticamente, tamen, il non passa de dialectos con typic differentias phonetic, vocabular e syntactic. Le divergentias orthographic impedi que lor litteraturas se comparti, dunque illos se distantia plus e plus un del altere con le passage del tempore. Per lor recente successos litterari – José Saramago e Jostein Gaarder es bon exemplos de illo –, ambes poterea ganiar importantia, specialmente si on travaliava pro reunificar los sub un standard scripte commun.

Italiano e svedese

Con un vocalismo que los face distincte del altere linguas de lor respective gruppos, ambe se considera belle, “colorate” – analyses subjective, certo, cuje motivation psychologic non se pote acclarar multo ben. Le svedese abbusa del rubre vocal A al final del parolas, quando tote su fratres cambiava iste desinentia a un incolor E – le synesthesicos comprendera melior iste adjectivos. Le italiano ha un rhythmus clar e agradabile, ultra un alternantia vocalic melodiose. In ambes le consonantes /k/ e /g/ suffre lenition ante vocales anterior, ganiante pronunciations ben characteristic. De rational, le principal similitudine inter iste linguas es lor condition de idioma national de un sol pais importante e idealisate in le imaginario del estranieros – Italia per su historia e vivacitate, Svedia per su developpamento e civilitate, e ambes per le bellessa de lor feminas. Ambe ha ancora systemas graphic notabile, proxime al phonetismo plen – le deficientias resta al conta del imprevisibile accentuation tonic italian e del littera **o** svedese, lecte ora /o/ ora /u/.

Romaniano e islandese

Ecce le plus incognite linguas de lor gruppos. On sape de lor existentia, de lor pertinentia al familia, ma poc gente se ha dedicate a cognoscer los. Illos se parla in terras poc mentionate, dunque nemo se pone a imaginar como illos sona, como es lor grammatica. Un o altere vice se dice que illos es archaic e preserva characteristics ancian como declinationes e plurales irregular, que illos es plus difficile de aprender e comprender que lor sorores, que illos ha litteras special que los face parer idiomas slavice – le **ă** de un e le **ð** del altere suffice pro exemplificar. Totevia, al fin on admitte que non sape multo e que probabilemente nunquam se detenera a studiar los in minutia.

Catalano e faroese

Duo linguas minoritari luctante per publicitate. On recognosce in ambes alcun cosa de familiar. Si un espaniol parla francese con accentu lusitan, on habera un lingua sonante al catalano. Ja le faroese pare a danese con tractos islandese. Totevia, inter non initiatos, nemo recognoscerea ni le nomine de iste linguas. Disfructar status official in lor pais non los suffice, illos desira esser viste e commentate, cognite e admirate. Lor selectiones “national” de football essaya auxiliar los in iste scopo, ma al momento illos remane stagnate. Iste valente idiomas ha in commun lor grammaticas detaliata ma maneabile, que non raro attrahe le attention del curiosos del language, e alcun signos graphic peculiar prestate al idiomas vicin – ç e ø servira de exemplo –, de que illos pare un mixtura natural, un interlingua spontanee, al fin.

Papiamentu e afrikaans

Pochissime personas ja habera audite de iste linguas que, con poc effortio, poterea apprender se in alcun septimanas. Ecce le créoles del familia, mesticios de parlacion simple e directe, de aspectu inculte ma un coherentia invidiabile, sin ulle damno del potentia expressive. Le anglese penetrava in ambes, ma illos remane essentialmente fidel a lor ancestres – portugese in un caso, nederlandese in le altere. Curiosemente, le portugese participava in le formation del vocabulario afrikaans, e le nederlandese contribueva ancora plus con le papiamentu. Le duo pertine a un gruppo ben limitate de idiomas natural cuje characteristicas los permittere a servir de lingua universal. Lor grammatica es simple e regular, lor vocabulario utiliza diferente fontes e non distorque le radices, lor structura accepta neologismos.

Latino e germano

Le linguas matre porta un aura sacre, forsan magic. Tote le gente los admira e los time, nam illos contine le secretos linguistic ancestral e impenetrabile. Qui potera con lor casos, con lor subjunctivos, con lor orationes cuje parolas se distribue con minus ordine que le pecias de un puzzle ancora a assemblar se? Totes affirma categoricamente que iste linguas ha un logica, ma nemo ha explicate ancora le logica del *umlaut* e del *ablaut*, del verbos deponente, del radices forte. On crede solo que toto veni del latino e que le germano es un lingua ricchissime – ecce le clichés vacue le plus cognite del universo linguistic. Vermente, iste linguas non es fontes, ma portales ducente al origines indoeuropee de nostre idiomas, insimul con altere linguas sacralisate como le sanscrito e le slavonico. Malgrado su intricate declinationes, le germano evolueva plus que on imagina. Contrario al mytho de que su parolas es longe e impronunciabile, su phonetica e su graphia es ben plus clar que lo de su fratres, fructo de un evolution linguistic plus intense, que lo differentia plus del germanico ancestral. Ma tal explicationes es van. Como le religiones, alcun idiomas sempre conservara le respectu verso lor mythologia.

Interlingua e Frenkisch

Multes esseva le linguas planificate inspirate in le idiomas romanice e germanice, totes cercante unificar los in un lingua de aspectu natural. Plus elaborate que Occidental e Folkspraak, iste duo attingeva un grado de naturalitate tanto superior que illos pare vermente fructo del evolution linguistic spontanee. Ambes face concessionis a linguas exterior al gruppo de origine: Interlingua admittit incursiones del germano, Frenkisch del francese, e ambes del russo. Ambes computa linguas simile como un sol entitate: le “portugese-espaniol” ci, le “danese-norvegiano-svedese” la. Ambes demanda radices commun a al minus tres linguas fonte e recurre a prototypos etymologic, acceptante certe derivationes irregular. In consequentia, illos offere alcun difficultate al studiante,

ben que le recognoscibilitate de lor radices auxilia immensemente le apprentissage – quasi de immediato, un parlante native del respective gruppo linguistic potera usar lo passivamente.

Nostre errores

Ecce alcun correctiones inviate al e-posta del editor per Carlos Alberto Silva Santos con respecto al 52° edition del Almanac de Interlingua: *agradabile* (con un sol G), *traffico* (con duple F), *britannico* (con duple N, non duple T), *choccar* (non *shockar), *medievo* (non *medioevo), *mundan* (non *mudan).

Ille commenta sur le verbos *incander e *auder, ambes inexistente secundo le *Interlingua-English Dictionary*. Le prime se reimplacia ben per *accender*, suggerite per Carlos, o tamen *incandescer*; ambes preserva le radice latin *cand-/cend-*, presente anque in *candela* e *incendio*. Le ultime se substitue per le forma neolatin *osar*, que nonobstante perde su connexion etymologic con *audace*, *audacia*, *audaciose*.

Carlos suggere cambiar le preposition accompagnante le complemento de *obsession: pro* in loco de *per*. Ille ha ration anque ci, perque in le articulo *Le proxime Crimea* le expression *obsession pro independentia* indica un scopo o finalitate. Le preposition *per* se usa le plus sovente pro indicar un causa o un processo passive, e per iste ration io prefere scriber sempre *perque* in loco de *proque*.

Correctiones es sempre benvenite, perque illos allerta a nos totes sur vicios orthographic e lexical, auxiliante nos a evitar le repetition de iste errores in textos futur e a figer in nostre capites le formas standard de Interlingua.

Anque, Carlos aborda le conservation in textos in Interlingua de duo parolas in lor forma original: *oblast* e *menagerie*.

Le prime indica un subdivision del territorio russe, ma le problema ci es que Russia es divide in diverse categorias de entitates, secundo lor grado de autonomia. Per iste motivo on sole referer se al “subjectos” integrante le Federation Russe. Un subjecto pote esser un republica, oblast, krai, okrug etc. Le substitution de oblast per “region”, como suggereva Carlos, esserea dunque poc precise, ben que un traduction correcte.

Ille suggere traducer le secunde termino per “jardin zoologic”, anque correcte, post que un menagerie es un collection de animales exotic conservate pro diversion del ancian aristocratia francese. Io prefereva mantener le gallicismo usate in le original anglese, con intention de preservar le stylo redactional de epocha – le texto esseva redacte in 1900 – e mesmo transmitter le naivitate que sempre accompania le pretension de previder le futuro.

Citation

“Aureliano prendeva conscientia per prime vice de que su dono pro linguas, su sapientia encyclopedic, su estranie facultate de memorar minutias de factos e locos remote e incognite esseva tanto inutile como le cofre de joielles legitime de su sposa, que al epocha debeva valer tanto como tote le pecunia de que poterea disponer, insimul, le ultime habitantes de Macondo.”

Gabriel García Márquez, in su novella *Cento annos de solitate*, de 1967. Le jornalista e scriptor colombian moriva le ultime 17 april in le Citate de Mexico, al etate de 87 annos. Un del grande nomines del litteratura latinoamerican, García Márquez recipeva le Premio Nobel in 1982.

Europa in Interlingua

EUROPA

Iste mappa de Europa circula per Facebook ante alcun tempore. Su autorato es incognite a nos. Il es interessante notar que non solmente le nomine del pais es traducte in Interlingua, ma anque del citates e accidentes geographic. Un belle labor!